

Naturmangfoldloven

– og betydningen den har for grøntanleggssektoren

Av advokat Cathrine Aulie

Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) ble vedtatt 19. juni 2009 og trådte i kraft 1. juli 2009, med unntak av reglene om fremmede organismer (lovens kapittel IV). Naturmangfoldloven gir et viktig bidrag til beskyttelse av naturmangfold, samtidig som den gjennom sitt formål legger opp til at naturen skal tas vare på ved bærekraftig bruk. Hvilken betydning har loven for aktører i grøntanleggssektoren? I denne artikkelen behandles utvalgte bestemmelser i naturmangfoldloven med sikte på å klargjøre hva de innebærer for ulike aktører, herunder eiendomsforvaltere, både offentlige og private, planleggere, landskapsarkitekter, anleggsgartnere, utbyggere mv.

Naturmangfoldloven gir offentlige organer/myndigheter kompetanse til å regulere hvordan naturen skal forvaltes. Den inneholder kun enkelte regler som er rettet direkte mot borgerne. Eksempler er den alminnelige aktsomhetsplikten, samt aktsomhetsplikten knyttet til fremmede organismer. Sanksjonene i kapittel IX, for eksempel tiltaksplikten, er også rettet direkte mot den enkelte aktør.

Den generelle aktsomhetsplikten

Naturmangfoldloven § 6 fastslår en alminnelig aktsomhetsplikt om at "enhver skal opptre aktsomt og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet i strid med målene i §§ 4 og 5". Begrepet *enhver* innebærer at plikten gjelder for private, både enkeltpersoner og selskaper, og for det offentlige.

Dersom tillatelse foreligger

Aktsomhetsplikten har størst betydning for atferd og virksomhet som ikke er regulert. Det kan i utgangspunktet legges til grunn at aktsomhetsplikten er oppfylt dersom aktiviteten eller virksomheten utføres i samsvar med en tillatelse av offentlig myndighet. Dette utgangspunktet gjelder

bare så fremt forutsetningene for tillatelsen fremdeles er til stede og den aktuelle aktiviteten uttrykkelig er regulert i tillatelsen. Dersom forutsetningene i tillatelsen endres, for eksempel ved at virksomheten viser seg å få større skadevirkninger enn antatt, vil aktsomhetsplikten gjelde som ellers. Det kan for eksempel vise seg at en under et utbyggingsarbeid kommer over en sterkt truet art som vil bli ødelagt.

Flytting av jordmasser er virksomhet som omfattes av aktsomhetsplikten. Foto: Agnes Lyché Melvær.

Innholdet i aktsomhetsplikten

Det nærmere innholdet i aktsomhetsplikten vil bero på hvilke verneverdier som kan bli skadet som følge av tiltaket. Den som skal foreta

noe som kan påvirke naturmangfoldet, må derfor gjøre seg kjent med hvilke naturverdier som finnes på det aktuelle stedet. Hvilke krav som stilles i det konkrete tilfellet beror på hva det er rimelig å forvente at vedkommende skaffer seg av kunnskap om naturmangfoldet. Ofte vil en enkelt kunne skaffe seg slik kunnskap fordi myndighetene har gjort informasjonen lett tilgjengelig. For eksempel kan man søke opp informasjon i *Naturbase*, *Artskart* eller *Skog og Landskap* sine kart over *Miljøregistreringer i Skog (MiS)*. Videre kan man hos Artsdatabanken finne informasjon om blant annet rødlistede arter.

Innholdet i aktsomhetsplikten må også vurderes ut fra bestemmelsene i §§ 4 og 5 som fastsetter forvaltningsmål for naturtyper, økosystemer og arter. Forvaltningsmålene kan være til hinder for at det fattes en beslutning som gjør det umulig å nå målene, for eksempel dersom den innebærer at en art eller naturtype på sikt vil bli utryddet.

Der det er sannsynlig at tiltaket vil medføre skade på truede eller sjeldne naturforekomster, kan aktsomhetsplikten innebære at man må avstå fra å gjennomføre det. Den som vurderer å gjennomføre et tiltak må se hen til hvilke naturverdier det er tale om, skadepotensialet, herunder om skaden er irreversibel, og sannsynligheten for at det vil oppstå en skade. Disse faktorene må avveies mot fordelene ved tiltaket og kostnadene ved å begrense eller avstå fra aktiviteten, samt om man kan oppnå formålet på annen måte. Er man i tvil om tiltaket er i samsvar med aktsomhetsplikten eller ikke, bør man henvende seg til kommunen eller Fylkesmannen.

Sanksjoner ved overtredelse

Dersom aktsomhetsplikten er overtrådt, kan vedkommende gis pålegg om retting eller avbøtende tiltak etter § 69. Videre

kan det gi grunnlag for miljøerstatning etter § 74. For at det skal være aktuelt med slike sanksjoner, må det trolig være tale om nevneverdig miljøskade. Overtredelse av aktsomhetsplikten er imidlertid ikke straffbar.

Artskart fra Artsdatabanken. Viser forekomster av *Heracleum mantegazzianum* kjempebjørnekjeks i Nord-Trøndelag fylke.

Betydningen av prinsippene i naturmangfoldloven

Det fattes en rekke beslutninger som i større eller mindre grad påvirker naturmangfoldet. Naturmangfoldloven bidrar til å gi myndighetene veiledning med hensyn til hvordan vurderinger av vedtakets konsekvenser for naturmangfoldet skal gjennomføres. Med naturmangfoldloven kapittel II fikk vi for første gang felles retningslinjer for hvordan det skal fremgå av beslutningene hvordan naturmangfoldet er vektlagt og vurdert.

Betydning ved myndighetsutøvelse

Prinsippene som er nedfelt i naturmangfoldloven §§ 8 til 12, herunder føre var-prinsippet i § 9, gjelder både der beslutningen treffes i medhold av naturmangfoldloven og etter andre lover. Naturmangfoldloven gjelder med andre ord på tvers av sektorer. Det dreier seg om prinsipper for offentlig beslutningstaking som

ingår i saksforberedelsen og skjønnsutøvingen når myndighetene fatter beslutninger etter eget lovverk som berører naturmangfoldet, og ved forvaltning av egen eiendom. For eksempel vil plan- og bygningsloven sammen med naturmangfoldloven legge rammer for aktiviteter og tiltak som påvirker naturmangfoldet i forbindelse med arealregulering. Hva innebærer så miljørettsprinsippene?

Frivillig innsats holder flere steder slåttemark og gamle metoder i hevd. Foto: Kristina Bjureke.

Retningslinjer og krav til begrunnelsen

Det følger av naturmangfoldloven § 7 at prinsippene i §§ 8 til 12 "skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, herunder når et forvaltningsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom". Videre heter det at vurderingen skal fremgå av beslutningen. Det betyr at myndighetene gjennom begrunnelsen for beslutningen skal vise hvordan prinsippene er kommet inn i den konkrete saken og hvordan de er vektlagt.

Det vi ser er at § 7 retter seg til offentlige myndigheter. Prinsippene i §§ 8-12 pålegger ikke borgerne noen selvstendige rettsplikter. De skal legges til grunn som retningslinjer når det treffes beslutninger som berører naturmangfoldet. Prinsippene retter seg altså ikke direkte mot private aktører. Skal de få noen betydning for

private, må det skje via forvaltningens utøving av myndighet. Dette betyr imidlertid ikke at miljørettslige prinsipper generelt kun har betydning for myndigheter, og ikke for private, men det følger altså ikke av naturmangfoldloven § 7.

Miljøverndepartementet har utgitt en veileder, T-1514 (2012) som gir en innføring i praktisk bruk av bestemmelsene i kapittel II for ulike forvaltningsmyndigheter, herunder saksbehandlere i kommuner. Av veilederen fremgår det at forvaltningen i sine vedtak plikter å redegjøre for og synliggjøre kunnskapen om og virkningen et tiltak vil få for naturmangfold, og hvordan en har kommet fram til resultatet i den konkrete saken.

Føre var-prinsippet

Naturmangfoldloven § 7 er en saksbehandlingsregel om begrunnelsesplikt som supplerer de generelle saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven. Selv om saksbehandler har utredet saken i tråd med kravet til kunnskapsgrunnlaget i § 8, kan det oppstå situasjoner hvor de foreliggende opplysningene ikke gir tilstrekkelig svar på hvilke virkninger tiltaket kan ha for naturmangfoldet. Det er i slike situasjoner at føre var-prinsippet skal tillegges stor vekt. Føre var-prinsippet innebærer at myndighetene ikke skal bruke kunnskapsmangel som en begrunnelse for å la være å begrense eller hindre en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet.

Utredningsplikt

Det kan stilles krav om at enkelte konsekvenser av tiltaket utredes nærmere av tiltakshaver. Det er i utgangspunktet den som søker om en

tillatelse som har ansvaret for å fremskaffe kunnskap om naturmangfoldet og effekten av tiltaket. I saker som i liten grad berører truet eller verdifull natur, kan det være tilstrekkelig å undersøke den informasjon som er tilgjengelig. Hvorvidt det må innhentes ny kunnskap, beror på hvor inngripende tiltaket er og i hvor stor grad det er grunn til å tro at truet eller verdifullt naturmangfold vil bli berørt.

Prioriterte arter

Reglene om prioriterte arter er et nytt virkemiddel i naturmangfoldloven, og går ut på at en art gis sterkere beskyttelse enn etter de generelle reglene om artsforvaltning i naturmangfoldloven kapittel III. Villkårene for prioritering av arter fremgår av § 23 hvor det kan utledes at det tas sikte på sårbare eller truede arter. Den 20. mai 2011 ble det fastsatt forskrifter som utpeker fugleartene dverggås og svart-halespove, insektartene elvesandjeger, eremitt og klippeblåvinge og planteartene dragehode, honningblom og rød skogfrue som prioriterte arter. Rettsvirkningene av utpekingen beror på den enkelte forskrift.

Hva kan beskyttelsen omfatte?

Naturmangfoldloven § 24 om beskyttelsens innhold regulerer hva som kan fastsettes ved forskrift. For eksempel kan det settes krav om at følgene av planlagte inngrep i artens funksjonsområder, herunder leveområder, må klarlegges. Det kan være nødvendig å utarbeide en spesiell konsekvensutredning som eventuelt vil komme i tillegg til plikten til å gjennomføre konsekvensutredning etter plan- og bygningsloven. Dersom det gis regler om beskyttelse av økologiske funksjonsområder for prioriterte arter, der aktiv skjøtsel eller andre typer tiltak er en forutsetning for ivaretagelse av funksjonsområdet, skal staten legge frem en handlingsplan for å sikre slike områder. Handlingsplanene er tilgjengelige på Miljødirektoratets hjemmeside.

Dracocephalum ruyschiana dragehode på Nakholmen i Oslo. Foto: Kristina Bjureke.

I forskrift om dragehode som prioritert art er det for eksempel fastsatt at enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av dragehode er forbudt. Som ødeleggelse regnes utbygging, graving, masseuttak, utfylling og lagring av masser, dyrking, gjødsling og andre handlinger dersom de er egnet til å skade, forandre, tildekke eller på annen måte forringe individer av arten. I forskrift for klippeblåvinge heter det for eksempel at oppføring av nybygg og større tilbygg, masseuttak, utfylling og lagring av masser og skogplanting er forbudt.

Fredningsforskrift for naturmangfoldloven

Før vedtakelsen av naturmangfoldloven gjaldt det også en forskrift om fredning av truede arter vedtatt 21. desember 2001 med hjemmel i naturvernloven. Forskriften omfatter en rekke karplanter, mosearter og virvelløse dyr, og gjelder fortsatt.

Norsk rødliste

Rødlisten, som utarbeides av Artsdatabanken, revideres med jevne mellomrom. Rødlisten vil være et viktig grunnlagsmateriale for om arten bør få status som prioritert art. Rødlisting i seg selv medfører imidlertid ikke i seg selv at arten har status som prioritert art, men det kan indikere at myndighetene har en plikt til å vurdere om en art skal prioriteres etter § 23 tredje ledd.

På Miljødirektoratets hjemmesider kan man laste ned veileder M24-2013 til forskrifter om prioriterte arter. Videre er *Artskart* tilgjengelig på Artsdatabankens hjemmesider.

Veileder til forskrifter om prioriterte arter

Veileder kan lastes ned fra Miljødirektoratets nettsider.

Det finnes nå et eksempel på at det har blitt utstedt bøter for overtredelse av straffeloven § 152b tredje ledd som følge av ødeleggelse av en forekomst av den prioriterte arten dragehode. Bøtene på totalt 1,5 millioner kroner skal ha blitt vedtatt. Det er første gang noen er bøtelagt for denne type miljøkriminalitet.

Fremmede organismer

Naturmangfoldloven kapittel IV inneholder bestemmelser om innførsel og utsetting av fremmede organismer. En fremmed organisme er i § 3 bokstav e definert som en *"organisme som ikke hører til noen art eller bestand som forekommer naturlig på stedet"*. Lovens kapittel IV er kun trådt i kraft for utenlandske treslag. Forskrift om utsetting av utenlandske treslag til skogbruksformål trådte i kraft 1. juli 2012.

Krav til aktsomhet ved utsetting

Naturmangfoldloven § 28 inneholder en aktsomhetsplikt overfor den som er ansvarlig for utsetting av levende eller levedyktige organismer i miljøet. Plikten gjelder for private, både enkeltpersoner og virksomheter, og for det offentlige, herunder offentlige virksomheter. Uttrykket *"den som er ansvarlig"* dekker både den som faktisk står for utsettingen og for eksempel eieren av virksomheten som driver med utsetting. Etter omstendighetene kan også andre som legger til rette for at utsetting kan skje, være å regne som ansvarlig etter loven. Spørsmålet om hvem som er ansvarlig beror på hvem som er nærmest til å bære ansvaret for at organismene settes ut og til å treffe aktuelle tiltak. Videre er det sentralt hvem som har de beste mulighetene til å kontrollere organismene og hindre at skade skjer. I gjeldende rett finnes det flere bestemmelser om aktsomhetsplikt, for eksempel matloven § 18 om plantehelse.

Paragraf 28 utdyper og skjerper den generelle aktsomhetsplikten i § 6 ved at det stilles krav om at den som er ansvarlig for utsetting av organismer i miljøet *"skal opptre aktsomt, og så langt som mulig søke å hindre at utsettingen får uheldige følger for det biologiske mangfold"*.

Utføres en utsetting i henhold til en tillatelse fra offentlig myndighet, må en kunne legge til grunn at aktsomhetsplikten er oppfylt dersom forutsetningene som ligger til grunn for tillatelsen fremdeles er til stede. For at aktsomhetsplikten skal være oppfylt, må utsettingen utføres i tråd med innholdet i tillatelsen. Dersom det viser seg at skadevirkningene er større enn antatt, vil aktsomhetsplikten gjelde som ellers.

Naturmangfoldloven § 28 inneholder en aktsomhetsplikt overfor den som er ansvarlig for utsetting av levende eller levedyktige organismer i miljøet.
Foto: Hege Abrahamsen.

Aktsomhetspliktens innhold

Kravet til aktsomhet vil også her bero på hvilken informasjon som er tilgjengelig. En kan søke opp informasjon og veiledning på hjemmesidene til for eksempel Artsdatabanken og Miljødirektoratet. Dersom det finnes lite veiledning om hvordan utsetting kan påvirke naturmangfoldet, skal det mer til for at den enkelte kan bebreides enn om slik informasjon hadde foreligget og vært tilgjengelig. Dersom det foreligger veiledning fra myndigheter og man handler i tråd med denne, må man normalt kunne stole på at aktsomhetsplikten er oppfylt. Motsatt vil det lett kunne foreligge brudd på aktsomhetsplikten dersom man gjennomfører utsetting til tross for at det ut fra foreliggende informasjon er grunn til å anta at utsetting vil få uheldige konsekvenser for biologisk mangfold. Generelt stilles det strengere krav overfor

en som foretar utsetting i forbindelse med næringsvirksomhet. For virksomheter eller tiltak som kan føre til utilsiktet spredning eller utslipp av fremmede organismer, stiller aktsomhetsplikten krav til at den ansvarlige i rimelig utstrekning treffer tiltak for å hindre slik spredning. I følge forarbeidene til naturmangfoldloven er flytting av jordmasser og gartneri- og planteskoledrift eksempler på typer virksomhet som omfattes.

Varslings- og tiltaksplikt

Den som har stått for utsetting av en fremmed organisme som sprer seg, vil kunne ha en tiltaksplikt selv om introduksjonen var lovlig. Det følger av § 28 tredje ledd at dersom det oppstår skade på biologisk mangfold eller fare for alvorlig skade på biologisk mangfold som følge av utsetting eller utilsiktet utslipp av fremmede organismer, skal den ansvarlige umiddelbart varsle myndigheten etter loven her, og treffe tiltak i samsvar med §§ 69 og 70. Dersom det gjelder en meldeplikt eller tiltaksplikt etter annet lovverk, for eksempel akvakulturloven eller matloven, gjelder imidlertid ikke meldeplikten etter § 28 tredje ledd. Det innebærer at selv om introduksjonen var lovlig, plikter den ansvarlige i rimelig omfang å sørge for uttak eller begrense skadevirkningene av spredningen. Tiltaksplikten vil være noe mer omfattende dersom introduksjonen innebærer et regelbrudd.

Innførsel krever tillatelse

Det følger av § 29 at det er nødvendig med tillatelse til innførsel av levende eller levedyktige organismer til Norge. Bestemmelsen skiller ikke mellom arter som finnes naturlig i Norge og arter som ikke gjør det. Dersom innførselen tar sikte på utsetting i miljøet, skal

søknaden om tillatelse klarlegge de virkninger som utsettingen kan ha for det biologiske mangfoldet. Dersom det foreligger tillatelse til innførsel med sikte på utsetting, vil også utsetting være tillatt. Det kreves imidlertid ikke tillatelse for innførsel av landlevende planter og nærmere bestemte husdyr, med mindre annet er bestemt ved forskrift. Det kreves heller ikke tillatelse for innførsel av biologiske plantevernmidler som det er gitt tillatelse til innførsel av i eller i medhold av annet lovverk. Innførsel av planter og husdyr er regulert gjennom matloven med tilhørende forskrifter.

Nærmere om utsetting

Utsetting kan i utgangspunktet bare skje på grunnlag av §§ 30 og 31. Det stilles krav om tillatelse for blant annet utsetting av organismer av arter og underarter som ikke finnes naturlig i Norge, herunder utenlandske treslag. Med *utsetting* menes også bevisst utslipp av organismer eller deponering som avfall av organismer i miljøet, eller i et innesluttet system der rømming ikke er utelukket. I forarbeidene til loven trekkes hagedammer frem som et eksempel på et system der det ikke kan utelukkes at organismene kommer ut.

Unntak

Det er unntak fra kravet til tillatelse for visse utsettinger dersom aktsomhetsplikten etter § 28 blir overholdt. Så fremt aktsomhetsplikten i § 28 blir respektert, er det for eksempel adgang til å sette ut landlevende planter i hager, parkanlegg og andre dyrkede områder *"hvis plantene ikke kan påregnes å spre seg utenfor området"*. Det er uttalt i forarbeidene at også frø og annet formeringsmateriale inngår i begreper *planter*. Vær likevel oppmerksom på at adgangen til utsetting kan begrenses ved forskrift. Det er også unntak for utsetting av norske treslag og utsetting av biologiske plantevernmidler som det er gitt tillatelse til utsetting av i samsvar med

annet regelverk. Videre er det tillatt å sette ut nærmere angitte organismer dersom det er gitt forskrift om positivlister, det vil si lister med nærmere angitte organismer som myndighetene på forhånd har godkjent for utsetting. Det er i utgangspunktet bare organismer som man med stor grad av sikkerhet vet ikke gir uheldige virkninger for det biologiske mangfoldet, som kan plasseres på en slik liste. Krav om tillatelse etter naturmangfoldloven fritar ikke for tillatelse til innførsel eller utsetting etter annet lovverk.

Forslag til endringer i naturmangfoldloven kapittel IV

Miljøverndepartementet sendte ved brev 25. november 2013 ut et forslag til endringer i enkelte av bestemmelsene om fremmede organismer på høring. Her nevnes noen av endringsforslagene.

Departementet foreslår blant annet at det innføres en hjemmel for at det ved forskrift kan stilles krav om at den som står for *innførsel* av en organisme som er unntatt, må melde fra til ansvarlig myndighet (Miljødirektoratet). Forskriftshjemmelen er begrenset til de tilfeller der innførselen i utgangspunktet forutsetter tillatelse, men der det er gjort unntak ved forskrift.

Det foreslås videre at det vedtas en klar hjemmel for i forskrift å kunne gi forbud mot utsetting. Departementet viser til at et forbud typisk vil omfatte organismer som utgjør en svært høy risiko for det biologiske mangfold i store deler av landet, samt at en eventuell forbudsliste derfor vil få begrenset omfang. Departementet mener at flere arter på svartelisten kan unntas fra et forbud mot utsetting, slik at forbudslisten antas å ville omfatte omkring 20 til 30 arter. Det foreslås at det gis en hjemmel for at det

ved forskrift kan fastsettes bestemmelser om forbud mot omsetning av organismer det blir forbudt å sette ut. Forskriftshjemmelen er begrenset til de tilfeller der et forbud anses som *"nødvendig for å unngå vesentlige uheldige følger for det biologiske mangfold"*.

Videre foreslår Miljøverndepartementet at utsetting av planter i private hager helt unntas krav om tillatelse (§ 31 første ledd bokstav b). Det vil innebære at det kan settes ut landlevende planter i private hager, med mindre det er forbud mot å sette ut den aktuelle planten etter naturmangfoldloven eller annet regelverk (for eksempel matloven). Ved utsetting av slike planter i private hager, trenger en altså ikke foreta en risikovurdering knyttet til den aktuelle plantens spredningspotensial. Hensynet bak endringsforslaget er at personer som ønsker å sette ut planter i private hager ofte har begrenset kunnskap om planters spredningspotensial, og at det vil forutsette omfattende og krevende vurderinger av en privat hageeier dersom hun/han før utsetting må vurdere dette. Ut fra *ordlyden* i endringsforslaget, skilles det imidlertid ikke mellom tilfellene der utsetting til private hager foretas av hageeier selv og der det foretas av andre, for eksempel profesjonelle aktører. Med private hager menes *"opparbeidet hage av begrenset areal i umiddelbar nærhet til private boliger og fritidshus (herunder blant annet villaer, sameier, borettslag, kolonihager og hageparseller)"*. Vær likevel oppmerksom på at aktsomhetsplikten i § 28 fortsatt vil gjelde.

Vilkåret om plantens spredningspotensial opprettholdes imidlertid for utsetting av planter i *parkanlegg og andre dyrkede områder*. Departementet viser til at den som er ansvarlig for denne type utsetting typisk er mer profesjonell og har bedre forutsetninger, kunnskap og ressurser for å kunne vurdere plantens sprednings-

potensial. For å ta hensyn til utfordringene for profesjonelle aktører innenfor grøntsektoren, foreslår departementet at det i ny § 31 bokstav d gis et unntak fra kravet om tillatelse for utsetting av planter i parkanlegg og andre dyrkede områder dersom *"plantene i liten grad kan påregnes å spre seg utenfor området og spredningen ikke medfører risiko for skade på det biologiske mangfold"*. Etter gjeldende § 31 første ledd bokstav b gjelder unntaket for utsetting i parkanlegg og dyrkede områder kun dersom plantene ikke kan påregnes å spre seg utenfor området.

Rosa rugosa rynkerose er i sterk spredning i kyststrøk og Miljødirektoratet har laget en handlingsplan for bekjempelse. Foto: Hege Abrahamsen.

Utvalgte naturtyper

Ordningen med utvalgte naturtyper er et nytt virkemiddel i norsk naturforvaltning. Formålet er å sikre bevaring av biologisk mangfold og levesteder for arter. Bakgrunnen for utvelgelsen er at noen typer natur trenger å tas spesielt hensyn til.

Naturmangfoldloven § 52 fastsetter regler om avgjørelsen av hvilke naturtyper som ved forskrift skal få status som utvalgt naturtype. Vilkåret for at en naturtype kan få en slik status er at det fremmer forvaltningsmålet i § 4. Videre beror det på kriteriene som er opplistet i § 52, for eksempel om naturtypen er viktig for en eller flere bestemte

prioriterte arter eller om det er internasjonale forpliktelser knyttet til naturtypen. Den 13. mai 2011 ble det fastsatt en forskrift som utpeker slåttemark, slåttemyr, hule eiker, kalklindeskog og kalksjøer som utvalgte naturtyper. I forskriften er det forklart hva de ulike naturtypene omfatter, for eksempel at *"kalklindeskog omfatter kalkskogsmark dominert av lind eller samdominert av lind og hassel/eik"*.

Handlingsplaner for utvalgte naturtyper

Når en naturtype som blir utvalgt forutsetter skjøtsel eller andre tiltak for å bli opprettholdt, skal det utarbeides en handlingsplan for tiltak som kan sikre forekomster av naturtypen. I handlingsplanene redegjøres det blant annet for utbredelsen av naturtypen og hvor forekomstene befinner seg, hvilke faktorer som påvirker naturtypen og hva slags skjøtsel og hvilke tiltak som er ønskelige. Handlingsplanene for de utvalgte naturtypene er tilgjengelige på Miljødirektoratets hjemmesider.

Hule eiker er en utvalgt naturtype. Hule eiker kan bli 1000 år gamle og er levested for Inntil 1500 arter – både sopp, lav og insekter. Noen av artene er avhengig av eika for overlevelse. Foto: Ole Billing Hansen.

Hule eiker som utvalgt naturtype gjelder:

- Eiker med diameter minst 63 cm og omkrets på 200 cm målt i brysthøyde
- Synlig hul eik m hulrom større enn åpningen, og åpning må være minst 5 cm

Utvelgingens generelle betydning

Betydningen av at en naturtype er utpekt som utvalgt naturtype ved forskrift, følger av naturmangfoldloven § 53 til § 56. Det er for eksempel presisert at en ved utøving av aktsomhetsplikten etter § 6 skal ta særskilt hensyn til forekomster av utvalgte naturtyper for å unngå forringelse av naturtypens utbredelse og forekomstenes økologiske tilstand. Aktsomhetsplikten vil også gjelde for virksomhet og tiltak utenom en utvalgt naturtype, dersom det kan påvirke forekomsten. På denne bakgrunn må en etter beste evne undersøke om utvalgte naturtyper berøres av det aktuelle tiltaket. Også her vil omfanget av aktsomhetsplikten bero på tilgjengelig informasjon om den utvalgte naturtypen, hva slags tiltak det er tale om og hvilke ressurser tiltakshaver besitter.

Videre har utvelgingen betydning for offentlig myndighetsutøving, inkludert tildeling av tilskudd og forvaltning av offentlig eid fast eiendom. Det skal tas særskilt hensyn til utvalgte naturtyper når det offentlige fatter beslutninger. Dersom vurderingen foretas av en kommune, er det avgjørende at det ikke kun legges vekt på forekomstens betydning for naturtypen lokalt eller regionalt, men også i et nasjonalt perspektiv. Det skal generelt mer til for å innvilge en søknad for et tiltak som kan forringe naturtypen dersom det er få forekomster av naturtypen enn dersom det finnes mange forekomster av samme karakter. Et relevant moment er om en tilsvarende forekomst kan etableres eller utvikles på et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av en slik alternativ forekomst.

Krav om konsekvensanalyse

Dersom det skal treffes en beslutning om å gjøre inngrep i en forekomst av en utvalgt naturtype, må konsekvensene for den utvalgte naturtypen klarlegges. Det innebærer at det stilles et krav om konsekvensanalyse. Dersom tiltaket forutsetter at det gjennomføres konsekvensutredning etter plan- og bygningsloven og konsekvensutredningsforskriften, vil analysen knyttet til den utvalgte naturtypen skje som ledd i denne. Dersom en kommune skal ta stilling til et tiltak som innebærer inngrep i en utvalgt naturtype, kan tiltakshaver pålegges å utarbeide en konsekvensanalyse, noe som også gjøres i praksis.

Slåttemark er eng som er åpen eller med spredte trær, med vegetasjon som er skapt ved tradisjonell slått årlig gjennom lang tid. Mange slåttemarker er svært artsrike. Skjøtselen bør i størst mulig grad tilsvare den tradisjonelle bruken av områdene. Foto: Kristina Bjureke.

Det vil i stor grad være opp til kommunene gjennom arealplanlegging å avgjøre om forekomster av utvalgte naturtyper skal tas vare på eller om de skal avses til fordel for andre formål, for eksempel boligutbygging eller utbygging av infrastruktur. Det følger av § 53 fjerde ledd at en rettslig bindende plan etter plan- og bygningsloven som avklarer arealbruken for en forekomst av en utvalgt naturtype og som er vedtatt etter at forskrift om utvalgt naturtype er gitt, går foran reglene i § 53 første til tredje ledd. Det betyr at hvis området med den utvalgte naturtypen legges ut til et arealbruksformål i strid med utvelgingsforskriften, vil det være reguleringen etter planen som gjelder. Det

vil være tidspunktet for kommunestyrets endelige planvedtak som vil være avgjørende. Dersom forskrift om utvalgt naturtype vedtas etter dette tidspunkt, gjelder den foran planen. Dersom planen legger opp til bevaring av forekomsten, vil reglene i naturmangfoldloven § 53 første til tredje ledd supplere arealplanen, for eksempel hvis området er regulert til grønnstruktur i kommuneplanens arealdel.

Kommunal utvelging

Naturmangfoldloven § 53 femte ledd gir kommunen adgang til ved forskrift å gi reglene for utvalgte naturtyper anvendelse på andre naturtyper enn de som er utvalgt av Kongen i statsråd. Kommunen kan beslutte at reglene om utvalgte naturtyper også skal gjelde for kommunens forvaltning av forekomster av andre nærmere bestemte naturtyper i kommunen. En slik kommunal utvelgingsforskrift vil altså si noe om hvordan kommunen har tenkt å bruke sin myndighet etter det regelverket kommunen forvalter.

Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) har utgitt en veileder til forskrift om utvalgte naturtyper (DN-håndbok 31-2011).

Uforutsette miljøkonsekvenser av lovlig virksomhet

Naturmangfoldloven § 70 inneholder en regel om at dersom det viser seg at tiltak i samsvar med loven eller vedtak i medhold av loven medfører vesentlige uforutsette konsekvenser for naturmangfoldet, skal den ansvarlige treffe rimelige tiltak for å avverge eller begrense skader og ulemper. Det kan også gis pålegg om gjenoppretting av den tidligere tilstand dersom det kan skje uten særlig ulempe for den ansvarlige.

Når inntreer tiltaksplikten?

Tiltaksplikten inntreer bare ved "vesentlige uforutsette konsekvenser", noe som må vurderes ut fra hva som ble lagt til grunn da tillatelsen ble gitt. Dersom konsekvensene må anses å ha vært kjent da tillatelsen ble gitt, er det ikke grunnlag for tiltaksplikt etter § 70. Vær likevel oppmerksom på at den alminnelige aktsomhetsplikten kan være overtrådt, og da kan § 69 gi hjemmel for tiltaksplikt.

Hvorvidt et tiltak er rimelig beror på omfanget og alvorret av miljøvirkningene, samt hvor nærliggende det er at den ansvarlige treffer tiltak. Nyttens av og kostnadene med tiltaket vil også være relevant. Dersom den ansvarlige er

næringsdrivende, som normalt vil ha ressurser til å treffe tiltak og innrette seg etter prinsippet om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder i § 12, kan tiltaksplikten være mer omfattende.

Varsel om pålegg

Før pålegg om tiltak gis, skal det sendes forhåndsvarsel og den som pålegget rettes mot må gis anledning til å uttale seg. Dersom tiltak ikke blir iverksatt innen en angitt frist, kan pålegget gjennomføres direkte etter §§ 71 og 72 eller ved tvangsmulkt etter § 73. Det kan også bli idømt miljøerstatning etter § 74 eller straff etter § 75.

Mye av det vi gjør i grøntanleggssektoren omfattes av naturmangfoldloven. Flytting av jordmasser, plantevalg, skjøtsel i områder med invaderende, fremmede arter og i områder med utvalgte naturtyper, blant annet.
Foto: Agnes Lyche Melvær og Hege Abrahamsen.

Cathrine Aulie er advokat i Advokatfirmaet Hjort DA, og arbeider med juridisk rådgivning og tvisteløsning innen fast eiendoms rettsforhold, miljørett, entrepriserett, samt fornybar energi. Aulie har skrevet masteravhandling om "Vern av naturmangfold i EU og Norge - en sammenligning med vekt på myndigheters plikter og ansvar etter EUs naturverndirektiver og naturmangfoldloven", Miljørettslige studier nr. 35, Institutt for offentlig retts skifteserie nr. 3/2011.

Alle billedtekster er skrevet av Hege Abrahamsen.

For kilder og nyttige nettsteder, se side 12.

Kilder og nyttige nettadresser:

- Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) *Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*.
- NOU 2004: 28 *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (naturmangfoldloven)*.
- Inge Lorange Backer *Naturmangfoldloven Kommentarutgave* (2010).
- Lovdata <http://lovdata.no/>.
- Miljødirektoratet, publikasjoner:
<http://miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/>.
- Handlingsplan mot rynkerose.
<http://miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/DN-rapporter/Handlingsplan-mot-rynkerose-Rosa-rugosa/>.
- Handlingsplan hule eiker <http://miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/DN-rapporter/Handlingsplan-for-utvalgt-naturtype-hule-eiker/>.
- Brosjyren "[Hule eiker – en utvalgt naturtype](#)".
- Veileder til forskrift om utvalgte naturtyper (DN-håndbok 31-2011).
<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/DN-handboker/Veileder-til-forskrifter-om-utvalgte-naturtyper/>.
- Klima- og miljødepartementet har en oversikt over sine egne sider om naturmangfold
http://www.regjeringen.no/nb/dep/kld/tema/naturmangfold.html?id=1298&WT.tsrc=epost&WT.mc_id=epostvarsel_kld
- Klima- og miljødepartementet, veileder T-1514 (2012), gir innføring i praktisk bruk av bestemmelsene i kapittel II for ulike forvaltningsmyndigheter.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kld/dok/veiledninger/2012/naturmangfoldloven-kapittel-ii.html?id=670577>
- Institutt for skog og landskap (Skog og Landskap), [Miljøregistreringer i Skog \(MiS\)](#).
- [Artsdatabanken](#) er en kunnskapsbank om naturmangfold. Her fins blant annet *Artskart, Artsobservasjoner, Naturtyper, mulighet for å søke i rødlistete og i fremmede arter*.